

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

EDUSKUNTA

Lausuntopyyntönnö 21.10.2015

Hallituksen esitys HE 30/2015 vp valtion talousarvioksi vuodelle 2016

Liittyy sosiaali- ja terveysvaliokunnan varaamaan mahdollisuuteen kirjalliseen lausuntoon hallituksen esityksestä (HE 30/2015) ja erityisesti STM:n hallinnonalalta Suomen Kuntaliitto esittää lausuntonaan seuraavasti.

Lähtökohtaisesti Kuntaliitto suhtautuu myönteisesti esityksiin, jotka edesauttavat julkisen talouden vakauttamista. Kuntaliitto on kuitenkin huolissaan kuntatalouden epätasapainon lisäksi siitä, että useissa eri uudistuksissa vaikutukset kuntatalouteen on arvioitu puutteellisesti. Osa valtiontalouden säästöistä tulee lisäksi valumaan kuntien kustannettaviksi lisääntyvien menojen, toimeentulotukimenojen kasvun ja asiakasmaksukertymän alenemisen muodossa.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala**Eläkkeensaajan asumistuki**

Kuntaliitto suhtautuu kriittisesti asumistuen uudistamiseen ja katsoo, että ehdotettu malli on hallinnollisesti raskas ja osin epäoikeudenmukainen. Kuntaliiton arvion mukaan vastaaviin julkisen talouden kokonaisvaikutuksiin ja huomattavasti inhimillisempään, eläkkeensaajien asumistuen piirissä olevien erityispiirteet edelleen huomioivaan, ratkaisuun voitaisiin päästä siten, että järjestelmät säilytettäisiin erillisinä ja eläkkeensaajien asumistuessa hyväksyttäviä kohtuullisten asumiskustannusten tasoa esimerkiksi laskettaisiin yhdenvertaisesti ja yhdenmukaisesti jonkin verran lähemmäs yleisen asumistuen enimmäisasumismenoja.

Lakiesityksessä ei ole arvioitu muutoksen vaikutuksia kuntataloudelle muun kuin toimeentulotukikustannusten osalta, mihin liittyvää arviota Kuntaliitto pitää liian alhaisena. Lisäksi esim. asiakasmaksukertymävaikutus on arvioimatta kuin myös yleisen asumistuen edellyttämän vuokrasopimuksen hallinnolliset ja yksilökohtaiset vaikutukset. Lisäksi esityksessä ei ole lainkaan arvioitu muutoksen vaikutuksia eläkkeensaajien työllistymiselle heidän siirtyessään yleisen asumistuen piiriin, vaikka osatyökykyisten työllistymisen edistäminen on yksi hallituksen kärkihankkeita. Lisäksi Kuntaliitto huomauttaa, että asumistukien alentaminen vaikuttaa kuntien palveluasumisen asiakasmaksukertymää alentavasti.

Sairausvakuutuskorvausten leikkaukset

Hammashuollossa yksityissektorin merkitys palvelujen tarjoajana on suuri. Korvaustason alentaminen lisää kunnallisen hammashuollon kysyntää ja kasvattaa kuntien kustannuksia. Uusien asiakkaiden määrät ovat jo vuoden 2015 aikana toteutettujen säästöjen seurauksena selkeästi lisääntyneet. Esimerkiksi tilanteessa, että noin 15 % yksityissektorin suun terveydenhuollon asiakkaista siirtyisi kunnallisen hammashoidon käyttäjiksi, kuntien kustannusten kasvu olisi 40 miljoonaa euroa. Myös toimeentulotukimenot tulevat kasvamaan uudistuksesta johtuen lisääntyneiden lääke- ja matkakustannusten omavastuuosuuksien vuoksi.

Yksityislääkärin palkkioiden sekä sairaanhoidon ja tutkimusten korvausmenoja on tarkoitus vähentää 38 miljoonaa euroa. Näitä korvauksia saavat eniten hyvätuloiset ja taksojen jälkeensä jääneisyyden takia korvausten merkitys on ollut vähäinen. Vuonna 2014 keskimääräinen korvaustaso oli 21 % ja nyt suunnitellut leikkaukset pudottaisivat sen 15 prosenttiin.

Kuntaliitto esittää harkittavaksi, että yksityislääkärin palkkioiden sekä yksityisen sairaanhoidon ja tutkimusten korvauksista nykyisessä muodossaan luovuttaisiin jopa kokonaan. Saatua säästöä voitaisiin käyttää hammashoidon korvaustason säilyttämiseen. Osa voitaisiin kohdistaa silmälääkäreiden ja mahdollisesti gynekologien antaman hoidon korvauksiin, koska näitä palveluja ei julkisella sektorilla käytännössä ole juurikaan tarjolla. Näin Kelan korvaukset kohdentuisivat nykyistä paremmin täydentämään julkista palveluvalikoimaa.

Lapsilisien indeksisidonnaisuuden poisto

Kuntaliitto kannattaa esityksiä, jotka edistävät julkisen talouden vakautta. Kuntaliitto huomauttaa, että kuten asiaan liittyvässä lakiesityksessä todetaan, osa säästöistä heijastuu toimeentulotukiin.

Valtiovarainministeriön hallinnonalalta erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvät asiat

Panostuksen lastensuojeluun ja lapsiperheiden kotiapuun

Hallituksen esityksen mukaan lastensuojeluun ja lapsiperheiden kotiapuun kohdistetaan kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen 10 milj. euron lisäys v. 2016. Lisäyksellä tuetaan varsinkin vuoden 2015 alusta voimaan tulleen sosiaalihuoltolain toimeenpanoa. Kuntaliitto pitää satsausta hyvänä, mutta huomauttaa samalla, että kuntien valtionosuuksia on leikattu samanlaisesti voimakkaasti.

Alueellisen erikoissairaanhoidon järjestämisen tehostaminen

Kuntaliitto suhtautuu varauksellisesti päivystyksen keskittämisestä saataviin arvioituihin kustannussäästöihin. Keskittäminen tietyiltä osin todennäköisesti aiheuttaa säästöjä, mutta riskinä on, että lisäkustannukset muualla sosiaali- ja terveydenhuollossa saattavat olla jopa säästöjä suuremmat. Kuntaliitto paheksuu sitä, että kuntien peruspalvelujen valtionosuutta vähennetään kustannussäästön perusteella 12,9 milj. eurolla v. 2016 eteenpäin. Mahdolliset kustannusten säästöt tulisi ottaa huomioon kustannustenjaon tarkistuksessa eikä etukäteen valtionosuusleikkauksina.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen korottaminen

Kuntaliitto suhtautuu myönteisesti hallituksen esityksessä ja hallitusohjelmassa mainittuun asiakasmaksujen korottamiseen 150 miljoonalla eurolla. Hallitusohjelman mukaan *Pitkäaikaisesta laitoshoidosta, palveluasumisesta, kotiin annettavista palveluista ja muista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista perittäviä asiakasmaksuja korotetaan. Samassa yhteydessä valmistellaan (sosiaalihuoltolakiin perustuvan) kunnallisen palveluasumisen ja kotona annettavien palvelujen asiakasmaksuja koskevat säädösmuutokset siten, että saadaan aikaan valtakunnallisesti mahdollisimman yhdenmukaiset maksujen määräytymisperusteet*. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että maksu-uudistus valmistellaan yhdessä palveluasumisen ja kotona annettavien palvelujen asiakasmaksujen kanssa. Saamamme tiedon mukaan maksu-uudistuksia ollaan valmistelemaan erikseen. Taloudelliset vaikutukset tulee arvioida luotettavasti ja ottaa huomioon se, että maksujen korotukset vaikuttavat toimeentulotukimenoja kasvattavasti. Palveluasumisen ja kotona annettavien palvelujen maksujen uudistamisen osalta Kuntaliitto edellyttää, että uudistus ei heikennä kuntataloutta.

Muut huomiot

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muutoksesta aiheutuvaa arvioitua miljoonan euron kustannusten kasvua Kuntaliitto pitää aliarvioituna. Kuntaliiton arvion mukaan kustannusvaikutus on moninkertainen.

Aikuisten hammashuollon säästöjen osalta Kuntaliitto pitää 6 miljoonan säästöä optimistisena arviona.

Päivystysjärjestelmän uudistukseen liittyvä 4 miljoonan euron säästöön kuntaliitto suhtautuu epäillen. lisäksi mahdollista on, että mahdollinen säästö valuu muualle sosiaali- ja terveydenhuoltoon, sekä kunnille että valtiolle esimerkiksi lisääntyvinä sairausvakuutuksen matkakorvauksina. Kuntaliitto vastustaa asiaan liittyvää miljoonan euron valtionosuusleikkausta.

Kuntatalouden yleiset kehitysnäkymät

Pitkä taantuma, väestön ikääntymiseen liittyvät kustannuspaineet sekä aikaisempina vuosina kuntatalouteen kohdistetut valtionosuusleikkaukset ja tehtävien lisäykset heikentävät kuntien mahdollisuuksia vastata tulevaisuuden muuttuviin palvelutarpeisiin. Kuntien ja kuntayhtymien kehitysarvion mukaan kuntatalouden tilannekuva pysyy lähivuodet hyvin kireänä hallituksen käynnistämistä sopeutustoimista huolimatta.

Ilman tehtyjä valtionosuusleikkauksia kuntatalous olisi tasapainossa kaikilla mittareilla tarkasteltuna.

Kasvava työttömyys, erityisesti pitkäaikaistyöttömyys, turvapaikkahakijoiden määrän ennätysellinen laajuus sekä perus- ja ansioturvaan tehtävät leikkaukset aiheuttavat lähivuosina menopaineita kuntien palveluihin ja tulonsiirtoihin, erityisesti toimeentulotukeen, jonka kunta-rahoitusosuus säilyy Kela-siirrosta huolimatta. Ikäsidonnaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden kysyntä kasvaa noin prosentin joka vuosi.

Kilpailukyky, talouskasvu ja työllisyys ovat avainasemassa ja ratkaisevat myös kuntatalouden kohtalon. Rakenteelliset uudistukset vaikuttavat onnistuessaankin vasta vuosien päästä.

Kuntaliitto on osaltaan valmis niin kustannus- kuin tuottavuustalkoisiin. Kun yli puolet kuntasektorin toimintamenoista on palkkoja ja palkkaperusteisia menoja, niiden hallinta on talouden tasapainon kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Samalla kun kustannuksia leikataan, on varmistettava eri työnantajasektorien tasapuolinen kohtelu. Kuntaliitto ei hyväksy sitä, että yksityisen työnantajan tilannetta helpotetaan sotumaksuja alentamalla, mutta ei kuntatyönantajien. Lisäksi tämä alennus on tarkoitus rahoittaa julkiselle sektorille syntyvistä säästöistä. Tämä aiheuttaa tarpeetonta kilpailun vääristymää yksityisten palvelutuottajien eduksi.

Kuntaliitto kannattaa uudistettua kuntien makro-ohjausta, jossa tasapainotavoitteen asettamisen lisäksi valtio asettaa itselleen myös kuntien toimintoja koskevan menorajoitteen sekä toteuttaa valtio-kuntasuhteen rahoitusperiaatetta.

Kuntataloudelle asetettu rahoitusasematavoite vuodelle 2019 (½ prosenttiyksikköä/BKT) edellyttää toimia kuntien velkaantumisen hillitsemiseksi. Kuntien investointitoimintaa ja niiden järkevää rahoitusta ei kuitenkaan saa vaarantaa. Toisin kuin valtio, kunnat eivät käytä velkaa toimintamenojen, vaan investointien rahoittamiseen. Kuntaliitto tukee kuntien investointien omarahoitusosuuden maltillista nostamista tavoitteen saavuttamiseksi.

Kuntatalouden vakauttamistoimiin liittyvät haasteet

Kuntatalousohjelman mukaan vuonna 2016 valtion toimenpiteiden kuntataloutta vahvistava vaikutus olisi noin 295 miljoonaa euroa. Julkisen talouden suunnitelmassa kuntien menoja kevennetään valtion toimenpiteistä johtuen 540 miljoonalla eurolla vuoden 2019 tasolla. Tämän lisäksi kuntien tehtäviä ja velvoitteita tulisi alentaa yhdellä miljardilla eurolla.

Päätösten toteutus ja kustannusvaikutukset riippuvat pitkälti kuntien omista päätöksistä eikä esitetynkaltaisia menosäästöjä tai tulojen lisäyksiä ole odotettavissa niin nopeassa aikataulussa kuin nyt ennakoidaan.

Kunnille on ohjelman mukaan julkisen talouden kokonaisedun nimissä mahdollista säätää pysyvästi toimintamenoja lisääviä tehtäviä. Mikäli näin menetellään, kuntien rahoitusaseman kiristyminen on tarkoitus estää muun muassa mahdollistamalla kunnallisten palvelujen maksujen korotuksia.

Kuntaliitto ei tätä hyväksy, vaan mahdollisesti lisääntyvien menojen vastapainona on suoritettava tehtävien ja velvoitteiden vastaavansuuruiset vähennykset tai rahoittamalla ne 100 %:n valtionosuuksilla.

Jotta kuntatalousohjelmassa esitetty kuntatalouden rahoitusasematavoite sekä valtion itselleen asettama kuntatalouden menorajoite voidaan saavuttaa, on kunnille jätävä merkittävä osa kuntien tehtävien ja velvoitteiden vähentämisen mukanaan tuomista säästöistä. Kuntien maksupolitiikkaa tulee vapauttaa ja maksutulot pitää kuntien tulolähteinä ilman kytkentää muuhun valtio-kuntasuhteeseen.

Kuntaliitto ei myöskään hyväksy valtionosuuksien indeksikorotusten leikkaamista ja vaatii, että yhteisöveron korotettu jako-osuus säädetään pysyväksi.

Kuntaliitto vastustaa jyrkästi esitettyä muutosta jätelakiin kuntien toiminnan rajaamiseksi.

Rakenteelliset talouden- ja hallinnon uudistukset

Valtionosuuslainsäädännön uudistusta tarvitaan valtionosuuksien määräytymisperusteiden tilastollisen pohjan selkeyttämisessä. Tasauksessa käytetyn veropohjan tulisi olla mahdollisimman kattava. Ammatillisen koulutuksen ja mahdollisen lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmän uudistus tulee toteuttaa valtionosuusjärjestelmän uudistamisen yhteydessä. Esitetty sote-uudistus edellyttää toteutuessaan erittäin merkittäviä muutoksia kuntien valtionosuusjärjestelmän lisäksi kuntien veropohjaan.

On hyvin tärkeää, että tälläkin kertaa valtion ja kuntien kustannusten jaon tarkistus tehdään täytenä ja että kuntien veropohjaan tehtävät verovähennyksistä johtuvat kavennukset kompensoidaan kunnille täysimääräisesti ja kiinteistöveroa kehitetään. Viime vaalikaudella aloitettua kiinteistöverotuksen uudistamista ja arvostamisperusteiden kehittämistä tulee jatkaa. Hallitusohjelmaan kirjatun selvityksen pääomatuloverotuksesta tulee koskea myös pääomaverotulojen jakautumista eri veronsaajille, myös kunnille.

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että kunnallisveron korotuspaineiden hillitsemiseksi kuntien veropohjan laajentamista liikenne-, polttoaine- ja ympäristöverojen osalta selvitetään.

Sosiaali- ja terveydenhuollon, toisen asteen ammatillisen koulutuksen sekä kuntien työllisyysvastuuseen kaavailut muutokset tulee valmistella perusteellisesti ja laajassa yhteistyössä kuntien ja muiden kuntatoimijoiden kanssa. Kuntaliitto korostaa alueiden erityispiirteitä ja pe-
räänkuuluttaa erilaisten vaihtoehtojen selvittämismahdollisuutta.

Kuntien tehtäviä tulee vähentää ja toimintaa ohjaavia normeja purkaa vähintään esitetyssä tahdissa. Tähän liittyy myös kelpoisuusehtojen ja palveluiden henkilöstörakenteiden merkittävä joustavoittaminen.

Jotta kuntatalouden kiristyminen ja sitä seuraavat veronkorotuspaineet voidaan välttää, tärkeätä on, että kuntatalousohjelman ja rahoitusperiaatteen toteutumista seurataan tiiviisti.

SUOMEN KUNTALIITTO

Tarja Myllärinen
johtaja, Sosiaali- ja terveys